

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ШТРАФ: МАТЕРІАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВІ ВЛАСТИВОСТІ

Присвячено характеристиці одного з адміністративних стягнень — штрафу. За допомогою використання методу порівняльного аналізу з кримінальним та цивільно-правовим штрафом висвітлено матеріальні та процесуально-правові властивості адміністративного штрафу.

Слово “штраф” має давнє походження, і в перекладі з німецької “Strafe” означає пеню, кару, грошове стягнення “за вину чи проступок”.

Проте, сутність штрафу як виду адміністративного стягнення значно ширша й не зводиться тільки до ущемлення майнових інтересів винної особи. Для найповнішого розкриття сутності адміністративного штрафу потрібно передусім визначити загальні риси штрафної (каральної) санкції, притаманні адміністративному штрафові.

Адміністративний штраф:

— це прояв державного примусу, тобто має каральний характер у зв’язку з протиправною поведінкою;

— виконання штрафу звертається на майно правопорушника, звідси його (штрафу) грошово-майновий характер;

— добровільний характер виконання поєднується з живанням примусу в разі ухилення від виконання;

— ця санкція містить у собі відшкодування матеріальних збитків, завданих державі проступком;

— адміністративному штрафові властиві звичайні ознаки юридичних санкцій: оборонно-запобіжний, виправно-виховний, правовідновлювальний характер.

Адміністративний штраф, нарешті, на відміну од кримінального покарання, не пов’язаний із судимістю. На відміну від штрафу як цивільно-правової санкції, що передбачає компенсацію, відшкодування матеріальної шкоди, а отже, пов’язаний з деліктом, штраф — адміністративна санкція має самостійний характер, бо поєднує елементи застережного та карального спрямування.

Виховний елемент адміністративного штрафу передбачає настання позитивних змін у поведінці правопорушника. Однак, поведінка, як зовнішній прояв діяльності людини, залежить від безпосереднього або опосередкованого впливу штрафу та процесу його застосування на психіку індивіда. Отже, будучи за своєю сутністю засобом державного примусу, адміністративний штраф виступає зовнішнім спонукальним засобом як майнового, так і психологічного впливу.

При цьому, превентивний ефект адміністративного штрафу поділяється на приватнопревентивний і загальнопревентивний фактори.

Приватнопревентивний фактор реалізується:

— в обов’язку сплати штрафної суми правопорушником;

— у настанні для винної особи певних правообмежень (адміністративної караності);

— у погрозі застосування до правопорушника підвищеної адміністративної відповідальності, а іноді й кримінальної;

— у загрозі застосування до правопорушника засобів матеріального впливу за місцем роботи;

— у здійсненні постійного громадського контролю за поведінкою правопорушника.

Загальнопревентивний елемент адміністративного штрафу знаходить себе:

— у загрозі застосування адміністративного стягнення взагалі;

— у факті повсякденної реалізації правоохоронної діяльності органами адміністративно-штрафної юрисдикції.

Особливістю адміністративно-штрафного провадження є множинність суб’єктів, що мають право застосовувати адміністративний штраф (органів адміністративно-штрафної юрисдикції).

На відміну од штрафу як виду кримінального покарання, що застосовується тільки в судовому порядку (ст. 15 КпАП України) і штрафу як цивільно-правової санкції, що також застосовується виключно у судовому порядку, правом приймати рішення про стягнення адміністративного штрафу наділене широке коло осіб: суди (судді), ОВС, адміністративні комісії, виконавчі комітети, державні інспекції та інші органи, уповноважені на здійснення юрисдикційних функцій адміністративним законодавством.

До того ж, кількість органів адміністративно-штрафної юрисдикції постійно збільшується — нещодавно додалися органи державного пожежного нагляду, Міністерства праці та соціальної політики, державної санітарно-епідеміологічної служби, органи, установи та заклади, що здійснюють контроль за якістю ліків тощо.

Відміною адміністративних штрафів є й множинність суб'єктів, до яких застосовуються адміністративні штрафи.

Штраф як вид кримінального покарання застосовується тільки до фізичних осіб-злочинців, штрафи — цивільно-правові санкції — до юридичних осіб та фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, адміністративні ж штрафи застосовуються до фізичних осіб (громадян та суб'єктів підприємницької діяльності) та посадових осіб чи працівників підприємств, установ та організацій будь-якої форми власності.

Сучасна доктрина адміністративного права вважає суб'єктом протиправного діяння, а, отже, й адміністративної відповідальності людину в стані дієздатності та осудності (фізичну особу). Саме таке широке визначення й здатне охопити всі різновиди суб'єктів відповідальності, на відміну, скажімо, від терміну “громадянин”, що використовується у цивільному законодавстві.

Хоча останнім часом неабиякого поширення набуває пропозиція щодо запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Адміністративний штраф як вид адміністративного стягнення є реакцією держави на вчинення адміністративного правопорушення (проступка), в той час як штраф — вид кримінального покарання — реакцією держави на злочин, штраф же як цивільно-правова санкція — на цивільний делікт.

Законом визначено і є незаперечними такі ознаки адміністративного правопорушення як протиправність, винність, караність. Щодо суспільної небезпеки адміністративного правопорушення, то це одне з гострих питань теорії адміністративного права.

Одні автори визнають суспільну небезпеку

більшості адміністративних правопорушень, але вважають її меншою за мірою небезпеки ніж небезпека злочину.

Інші беззастережно впевнені, що адміністративний проступок не є суспільно небезпечним діянням.

Аналізуючи теоретичні положення та нормативно-правові акти (КпАП України, дослідники хоча прямо й не називають проступки “суспільно небезпечними”, в той же час і не заперечують цього, включаючи такі визначення, як “настання шкідливих наслідків”, “діяння, що посягає на...”, “завдання шкоди”, “злісний характер” тощо), можемо зробити висновок, що адміністративний проступок порушує правову норму, яка встановлюється для захисту певних юридичних відносин, а також має суспільно небезпечний характер, хоча і менший ніж у злочину (скоріше суспільно шкідливий характер) і є підставою для реакції з боку держави у вигляді каральних засобів впливу.

Відносно невеликі, порівняно з кримінальними та цивільними штрафами, розміри адміністративних штрафів також характерні для цих видів санкцій. Суспільна шкідливість адміністративних правопорушень менша ніж у злочинів, а на відміну од цивільних деліктів, вони не пов'язані із заподіянням майнової шкоди у досить великих розмірах, тому у КпАП України — основному кодифікованому нормативно-правовому акті про адміністративну відповідальність, — найменший розмір адміністративного штрафу становить 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, найбільший — 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (для посадових осіб), в той час як КК України передбачає найменший розмір штрафу — 5,5 мінімальних розмірів заробітних плат, а найбільший — 1000 мінімальних розмірів заробітних плат (наприклад, ст. 228—1 КК України).

Нині неоподаткований мінімум доходів громадян становить 17 гривень, а мінімальна заробітна плата — 74 гривні.

Методика визначення розмірів адміністративних штрафів у певному аспекті схожа з методикою визначення розміру штрафу як кримінального покарання та відмінна від методики визначення розміру штрафу як виду цивільно-правової санкції (його розмір залежить від завданої матеріальної шкоди).

У адміністративному законодавстві, можна сказати, уніфіковано механізм обчислення штрафів.

Аналіз чинного законодавства про адміністративні штрафи дозволяє дійти висновку, що на сьогодні розміри штрафів визначаються по відношенню до неоподаткованого мінімуму до-

ходів громадян та в деяких випадках у кратному розмірі до вартості (наприклад, до вартості проїзду (ст. 135 КпАП України)).

Для порівняння: у більшій кількості “штрафних” санкцій Особливої частини КК України штраф обчислюється в кількості мінімальних розмірів заробітної плати, а в ряді випадків — у кількості неоподаткованих мінімумів доходів громадян (наприклад, ч. 3 та 4 ст. 148—8, ч. 1 та 2 ст. 167, ч. 1 ст. 172, ст. 176—3, ст. 191—2 КК України).

Ще одна особливість методики визначення розмірів адміністративних штрафів полягає у принципі визначення розміру адміністративного штрафу в залежності від суми чинників, що містять конкретний склад проступка — об’єкту посягання, обсягу суспільної шкідливості правопорушення, міри вини порушника, матеріального статусу особи тощо.

Таким чином, методика визначення розмірів адміністративних штрафів у цілому відповідає принципів справедливості у проведенні штрафної політики при застосуванні адміністративної відповідальності.

Адміністративний штраф має характер основного виду стягнення, самостійний, а не компенсаційний характер, в той час як, наприклад, штраф як вид кримінального покарання може

застосовуватися і як основне, і як додаткове покарання (ч. 4 ст. 23 КК України).

Слід, нарешті, підкреслити строковий характер застосування адміністративного штрафу та можливість стягнення його на місці вчинення адміністративного правопорушення (проступка).

Всій процедурі застосування адміністративних штрафів властивий терміновий характер: строки накладення адміністративних штрафів, розгляду справ, оскарження постанов, строк їхнього виконання тощо.

Нарешті, особливою рисою провадження в справах про застосування адміністративних штрафів є можливість стягнення адміністративного штрафу на місці вчинення адміністративного проступка (ст. 309 КпАП України).

Отже, множинність суб’єктів “права покарання”, розмаїття суб’єктів, до яких застосовується адміністративний штраф, його порівняно невеликі розміри, нескладний порядок застосування, значний виховний, превентивний, репресивний потенціал, оперативність процедури стягнення свідчать не тільки про самостійний характер адміністративного штрафу як виду штрафної каральної санкції, а й про доцільність дальшого вивчення можливостей цих санкцій в інтересах зміцнення державної дисципліни та засад законності в країні.

Kolomojets T. O.

ADMINISTRATIVE FINE: MATERIAL AND LEGAL QUALITIES

The report is devoted to the description of such kind of administrative penalties as fine. The method of comparative analysis was used and legal and procedural properties of administrative, criminal and civil law fines were covered in the report.